

The Travel Prayer as a Religious Speech Act: A Comparative Study in Abrahamic Religions Using Hymes' SPEAKING Model

Mostafa Mahmoudi*

*Assistant Professor, Department of Tourism, Faculty of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Article Info	ABSTRACT
DOI: 10.22084/dua.2026.31947.1223 Article history: Received: 2025 Dec 3 Received in revised: 2026 Feb 24 Accepted: 2026 June 13 Keywords: Testaments, Islamic prayers, Travel rituals, Travel anxiety, Divine protection, Collective farewell. *Corresponding author. Email: mahmoudi@umz.ac.ir Publisher: Bu-Ali Sina University.	The present study aims to conduct a comparative examination of travel prayers in the three Abrahamic religions—Judaism, Christianity, and Islam—based on Hymes's SPEAKING model. This study analyzes three prayer texts: Tefilat HaDerech in Judaism, the sending of the disciples in Luke 10 in Christianity, and the travel prayer in the Islamic tradition, and reveals their structural, functional, and semantic differences and similarities. The research method is qualitative, analytical-interpretive, and based on documentary analysis of religious texts. The findings indicate that although all three religions view travel as an arena for experiencing human dependence on a transcendent power and for reproducing meanings of trust, reliance, and divine protection, their understanding of the nature of travel and the mode of communicating with God through prayer differs. In Judaism, prayer has a ritual and community-centered nature, with physical safety at its core. In early Christianity, travel is primarily a divine mission, and prayer serves an instructional-educational role, preparing the disciple to face social and spiritual threats. In Islam, the travel prayer has a personal and emotional form, and in addition to protection, it emphasizes the complete entrustment of one's being, family, and faith to God, as well as the pursuit of closeness to Him. Unlike the two previous texts, the Islamic travel prayer is not a formal ritual prayer or discourse, but a personal supplication with mystical roots. It is suggested that these findings can be used in designing travel rituals, travel psychology studies, and expanding interfaith dialogue. The innovation of this research is the first use of Hymes's SPEAKING model to examine travel prayers in Abrahamic religions.

دعای سفر به مثابه کنش گفتاری دینی: مطالعه‌ای تطبیقی در ادیان ابراهیمی با الگوی اسپیکینگ هایمز

مصطفی محمودی^۱

۱. استادیار گروه گردشگری، دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، مازندران، ایران. mahmoudi@umz.ac.ir

چکیده	اطلاعات مقاله
پژوهش حاضر با هدف بررسی تطبیقی دعا‌های سفر در ادیان ابراهیمی - یهودیت، مسیحیت و اسلام - بر اساس الگوی اسپیکینگ هایمز انجام شده است. این پژوهش سه متن نیایشی شامل: تَفیلات هَدْرِخ در یهودیت، بخش اعزام شاگردان در لوقا ۱۰ مسیحیت و دعای سفر در سنت اسلامی را تحلیل کرده و تفاوت‌ها و شباهت‌های ساختاری، کارکردی و معنایی آن‌ها را آشکار ساخته است. روش پژوهش کیفی، تحلیلی- تفسیری و مبتنی بر تحلیل اسنادی متون دینی است. یافته‌های پژوهش نشان داد که گرچه هر سه دین، سفر را عرصه‌ای برای تجربه وابستگی انسان به قدرت متعالی و بازتولید معانی اعتماد، توکل و حفاظت الهی می‌دانند، اما تلقی آنان از ماهیت سفر و نوع ارتباط با خداوند از طریق دعا متفاوت است. در یهودیت دعا ماهیتی آیینی و جمع‌محور دارد و امنیت فیزیکی در مرکز آن قرار می‌گیرد. در مسیحیت نخستین، سفر بیشتر مأموریتی الهی است و دعا نقشی تربیتی- تعلیمی داشته و شاگرد را برای مواجهه با تهدیدهای اجتماعی و معنوی آماده می‌کند. در اسلام دعای سفر، صورتی شخصی و عاطفی دارد و علاوه بر حفاظت، بر سپردگی کامل وجود، خانواده و ایمان به خدا و نیز طلب تقرب تأکید دارد. دعای اسلامی سفر، برخلاف دو متن پیشین دعا یا گفتار آیینی رسمی نیست، بلکه یک نیایش شخصی با ریشه‌های عرفانی است. پیشنهاد می‌شود از این نتایج می‌توان در طراحی آیین‌های سفر، مطالعات روان‌شناسی سفر و گسترش گفت‌وگوهای بین‌ادیانی استفاده نمود. نوآوری پژوهش نخستین استفاده از الگوی اسپیکینگ هایمز به‌منظور بررسی دعا‌های سفر در ادیان ابراهیمی است.	شناسه DOI : 10.22084/dua.2026.31947.1223 سابقه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۲ آذر ۱۴۰۴ تاریخ بازنگری: ۵ اسفند ۱۴۰۴ تاریخ پذیرش: ۲۳ خرداد ۱۴۰۵ کلیدواژگان: عهدین، ادعیه اسلامی، مناسک سفر، اضطراب سفر، حفاظت الهی، بدرقه جمعی. ناشر : دانشگاه بوعلی سینا

۱. مقدمه

سفر با وجود جذابیت‌های ذاتی، همواره می‌تواند منبع قابل توجهی از اضطراب و نگرانی باشد؛ نگرانی از حوادث غیرمترقبه، ایمنی وسیله نقلیه، ازدست دادن پرواز یا چمدان و مواجهه با محیط‌های ناآشنا. این نوع اضطراب یکی از شایع‌ترین تجربه‌های روانی در مسافرت‌های زیارتی و غیرزیارتی است. در بسترهای دینی، نماز و دعا به‌عنوان راهبردهایی معنابخش و تنظیم‌کننده هیجان شناخته شده‌اند که می‌توانند احساس کنترل، امید و آرامش را در مواجهه با عدم قطعیت ارتقا دهند (آپنیکس^{۱۹}، ۲۰۲۳: ۱۸۱۰) که این احساس قابل تسری به حوزه سفر و گردشگری نیز هست.

مطالعات متعددی در حوزه روان‌شناسی دین به نقش مؤثر باورهای مذهبی و اعمال معنوی در مدیریت اضطراب اشاره کرده‌اند. برای مثال پژوهشگری مانند پارگامنت^{۲۰} (۲۰۰۱) که از پیشگامان این حوزه است، به‌طور مبسوط استدلال می‌کند که دعا و دیگر اشکال مقابله مذهبی، به افراد کمک می‌کنند تا با تسلیم کردن نگرانی‌های خود به یک قدرت برتر، احساس کنترل و آرامش را در موقعیت‌های غیرقابل پیش‌بینی، مانند سفر، باز یابند. این فرایند که از آن به «واگذاری محترمانه»^{۲۱} تعبیر می‌شود، بار شناختی ذهن را کاهش داده و سازوکارهای عصبی-روان‌شناختی مرتبط با پاسخ «جنگ یا گریز»^{۲۲} را مهار می‌نماید (وانگ-مک‌دونالد و گورساج^{۲۳}، ۱۴۹: ۲۰۰۰)، منبع این واگذاری محترمانه معمولاً موجودی فرابشری یا همان خدا است (چرچ^{۲۴}، ۲۰۲۰؛ الیسون و همکاران^{۲۵}، ۲۰۱۴؛ نیوبرگ و والدمن^{۲۶}، ۲۰۰۹).

علاوه بر نقش دعا در کاهش اضطراب سفر، خود سفر هم رویدادی زیستی-روانی است و هم کنشی فرهنگی و معنایی (خلیل‌زاده و همکاران^{۲۷}، ۲۰۲۴: ۱۰۰۸۶۱). دعا به‌عنوان یک کنش گفتاری آیینی تنها مجموعه کلمات نیست، بلکه در بافتی اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی صورت می‌گیرد و الگوهای تحلیل گفتمان همچون اسپیکینگ دل‌هایمز برای بررسی ساختار و کارکرد دعاها مناسب خواهند بود، زیرا چارچوبی جامع و چندبعدی برای تحلیل موقعیت‌های ارتباطی پیچیده ارائه می‌دهد. فهم این پدیده چندبعدی از هر دو منظر دین‌شناختی و روان‌شناختی امکان تولید دانش قابل اطلاق در حوزه‌های علمی، درمانی و اجتماعی را فراهم می‌آورد (بشارتی و کویینی، ۱۹۳: ۱۴۰۳). دعا در سنت‌های دینی نه‌تنها گفتاری فردی، بلکه کنشی نمادین است که معناهای مربوط به حفاظت، تقدیر و رابطه با فرد مقدس را بازتولید می‌کند (ایمینک^{۲۸}، ۲۰۱۶: ۵). این معناها تعیین‌کننده شکل، زمان و مخاطب دعای پیش از سفر هستند. شناخت تنوع متون دعا، برکت‌ها، نذرها و شفاعت‌طلبی‌ها نشان خواهد داد چگونه جوامع دینی نهادینه شده‌اند تا اضطراب را در قالب‌های قابل‌پذیرش فرهنگی اداره کنند (شاد و همکاران، ۲۰۱۴: ۲۰).

این مقاله قصد دارد فهم روشنی از نقش دعای سفر در میان ادیان ابراهیمی با بررسی متون این ادیان به دست بیاورد، زیرا این متون تنها حامل محتوای آموزنده نیستند؛ آن‌ها چارچوب‌های رفتاری، نمادها، انتظارات اجتماعی و دستورالعمل‌های آیینی را نیز تولید و بازتولید می‌کنند و فهم تفاوت‌ها و شباهت‌ها ادعیه آن‌ها به پژوهشگر امکان می‌دهد که چگونگی شکل‌گیری معانی

19 Upenieks

20 Pargament

21 Deferential Surrender

22. Fight-or-Flight

23. Wong-McDonald, & Gorsuch

24. Church

25. Ellison et al.

26. Newberg & Waldman

27. Khalilzadeh et al.

28. Immink

سفر، جایگاه سفر، کارکردهای اجتماعی آیین‌ها و پیامدهای روانی را با دقت بیشتری تبیین کند. به‌منظور دستیابی به این مهم، سؤال اصلی پژوهشگر به این صورت خواهد بود: «ادیان ابراهیمی در شکل‌دهی ساختار، اشارات، عملکرد و اثربخشی دعا‌های پیش از سفر چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند؟».

روش پژوهش کیفی، تحلیلی - تفسیری و مبتنی بر تحلیل اسنادی متون دینی بوده و از روش اسنادی به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است. پس از جمع‌آوری داده‌ها از الگوی اسپیکینگ^{۲۹} هایمز^{۳۰} (۱۹۶۷) به‌منظور تحلیل ویژگی‌های ادعیه ابراهیمی استفاده شد. این الگو چارچوبی برای تحلیل موقعیت‌های گفتاری و کاربرد زبان در بافت فرهنگی است که توسط دل هایمز پیشنهاد شد تا کنار نظریه‌های صرفاً ساختاری زبان، مسئله «لیاقت ارتباطی» را بررسی کند. این الگو دارای هشت بخش است (پیش‌قدم و همکاران، ۱۴۰۰؛ جانستون و مارسلینو^{۳۱}، ۲۰۱۰):

زمان و مکان فیزیکی و فرهنگی رخداد گفتار^{۳۲} (S)؛ شامل محیط فیزیکی و فضای روانی یا فرهنگی وضعیت گفتاری و نیز صحنه گفتار.

شرکت‌کنندگان در گفتار^{۳۳} (P)؛ شامل گوینده‌ها، شنونده‌ها و نقش و جایگاه اجتماعی، جنسیت و دیگر مشخصه‌های ارتباطی آنان است.

هدف‌ها و نتایج ارتباط^{۳۴} (E)؛ مقصودهای فوری و نتایج مورد انتظار از گفتگو را در برمی‌گیرد. دنباله و ساختار گفتار^{۳۵} (A)؛ آنچه گفته می‌شود و نحوه سازماندهی بخش‌های گفتار شامل آغاز، میان و پایان است. کنشگران با بهره‌گیری از ترتیب بیان، زمینه را برای شکل‌گیری گفتمان فراهم می‌سازند.

لحن و روش اجرا^{۳۶} (K)؛ مشخص می‌کند گفتار جدی است یا شوخ‌طبعانه، رسمی است یا غیررسمی و نحوه آهنگ و لحن را تعیین می‌کند.

مجاری و گداهای ارتباطی^{۳۷} (I)؛ زبان گفتاری یا نوشتاری، گویش، سبک زبانی یا رسانه‌های مورد استفاده را شامل می‌شود.

قواعد و هنجارها^{۳۸} (N)؛ قوانین نانوشته‌ای که نوع، محتوا و نحوه واکنش‌ها را در موقعیت تعیین می‌کنند. برای مثال: قطع کردن صحبت دیگری، رعایت اصول نوبت‌گیری، بلند صحبت کردن، مکث، زمزمه کردن و ...

قالب گفتار^{۳۹} (G)؛ مانند دعای مذهبی، سخنرانی همایش، بازجویی یا مکالمه روزمره که ساخت و اهداف خاص خود را دارد.

29. SPEAKING

30. Hymes

31. Johnstone & Marcellino

32. Setting and Scene

33. Participants

34. Ends

35. Act Sequence

36. Key

37. Instrumentalities

38. Norms

39. Genre

جدول ۱. الگوی اسپیکینگ هایمز

حرف	عنصر	معنی
S	Setting & Scene	زمینه، زمان و مکان فیزیکی و فرهنگی رخداد گفتار
P	Participants	شرکت کنندگان در گفتار (گوینده، مخاطب و دیگران)
E	Ends	هدف‌ها و نتایج ارتباط
A	Act sequence	دنباله و ساختار گفتار (محتوا و ترتیب پیام‌ها)
K	Key	لحن و روش اجرا
I	Instrumentalities	مجاری و گندهای ارتباطی (شفاهی، نوشتاری، موسیقایی و...)
N	Norms	قواعد و هنجارها
G	Genre	قالب گفتار (دعا، نیایش، شعر، داستان، خطابه و...)

۱-۱. پیشینه پژوهش

مطالعات پیشین را می‌توان در چند حوزه کلیدی دسته‌بندی نمود: (۱) تحلیل‌های زبان‌شناختی و کنش‌گفتاری دعا، (۲) مطالعات تطبیقی محتوایی و فلسفی دعا در ادیان ابراهیمی، (۳) پژوهش‌های روان‌شناختی در مورد رابطه دعا و تنظیم هیجان (به‌ویژه اضطراب)، (۴) محدود پژوهش‌های مستقیم به حوزه سفر. با وجود غنای این مطالعات، خلأ آشکاری در تحلیل گفتمانی ساختاری تطبیقی دعا‌های مرتبط با سفر با استفاده از چارچوبی یکپارچه‌کننده مشاهده می‌شود.

۱. تحلیل‌های زبان‌شناختی و الگوهای کنش گفتاری

مطالعاتی مانند پژوهش احمدی قندک و افضل‌ی (۱۴۰۳) الگوی دل هایمز را به کار گرفته‌اند، اما تمرکز آن‌ها عمدتاً بر تحلیل ترجمه و مقایسه گونه‌های کلی دعا در دو زبان بوده و به بافت موقعیتی خاصی مانند سفر پرداخته‌اند. این تحقیق اگرچه گامی در به کارگیری چارچوب دل هایمز است، اما نشان می‌دهد این الگو قابلیت تحلیل موقعیت‌های عینی و آیینی را دارد؛ قابلیت‌هایی که مقاله حاضر آن را در بافت خاص و مقایسه‌ای دعای سفر بسط می‌دهد.

۲. مطالعات تطبیقی محتوایی در ادیان ابراهیمی

شمار قابل توجهی از تحقیقات (مانند کاوه، ۱۴۰۱؛ خلفیات و باغبانی آرانی، ۱۴۰۱؛ نجات‌نیا و همکاران، ۱۴۰۱؛ اشرفی، ۱۳۹۸) به مقایسه فلسفه، ارکان، جایگاه و تاریخچه دعا در اسلام، یهودیت و مسیحیت پرداخته‌اند. یافته‌های این تحقیقات، از جمله تفاوت در انگیزه دعاکننده، نوع خطاب، منشأ متون دعایی و جایگاه مکانی، داده‌های بنیادین و ارزشمندی برای مطالعه حاضر فراهم می‌آورند؛ با این وجود، این مقایسه‌ها عموماً کلان‌نگر، متنی و فلسفی هستند و ساختار ارتباطی و اجزای موقعیت‌مند یک ژانر خاص دعایی (مانند دعای پیش از سفر) را به صورت نظام‌مند و در کنارهم تحلیل نکرده‌اند.

۳. پژوهش‌های روان‌شناختی درباره دعا و اضطراب

مطالعاتی مانند آپنیکس^{۴۰} (۲۰۲۳) و نیز کارهای پیشگامانی مانند پارگامنت (۲۰۰۱) به طور مستدل نقش دعا و «واگذاری محرمانه» را در کاهش اضطراب و ایجاد آرامش نشان داده‌اند. مقاله مصطفی^{۴۱} (۲۰۲۳) نیز به طور خاص بر دعای سفر و پیامدهای روان‌شناختی آن (احساس امنیت و برکت) تأکید کرده و حتی کاربرد عملی آن در صنعت گردشگری را پیشنهاد داده

است. این پژوهش‌ها توجیه روان‌شناختی محکمی برای بررسی دعای سفر فراهم می‌کنند، اما در آن‌ها تحلیل ساختار و گفتمان این دعاها که خود بستر شکل‌گیری آن تأثیر روان‌شناختی است، مغفول مانده است.

با ترکیب و نقد سه حوزه فوق، خلأ پژوهشی اصلی به‌وضوح نمایان می‌شود. هیچ پژوهشی، دعا‌های «پیش از سفر» را به‌عنوان یک سبک آیینی مستقل، محور مطالعه تطبیقی بین‌ادیانی (ابراهیمی) قرار نداده است. هیچ پژوهشی از چارچوب تحلیل گفتمان جامعی مانند الگوی دل‌هایم برای شکستن و تحلیل ابعاد هشت‌گانه این کنش ارتباطی پیچیده (از جمله بافت موقعیتی، مشارکت‌کنندگان، هنجارها، اهداف و کلید عاطفی) در ادیان سه‌گانه استفاده نکرده است؛ بنابراین، پیوند میان ساختار گفتمانی منحصر به فرد این دعاها در هر دین و کارکرد روان‌شناختی آن‌ها (کاهش اضطراب سفر) به‌صورت نظام‌مند بررسی نشده است.

درکل این مقاله با شناسایی این خلأ سه‌گانه، در تقاطع مطالعات ادیان تطبیقی، تحلیل گفتمان و روان‌شناسی دین قرار می‌گیرد. هدف آن پر کردن این خلأ از طریق اجرای یک تحلیل تطبیقی ساختاریافته بر اساس الگوی اسپیکینگ بر روی متون دعای سفر در ادیان ابراهیمی است. این رویکرد نه شناخت عمیق‌تری از تشابه‌ها و تمایزهای این سنت‌های دینی ارائه می‌دهد، بلکه نشان می‌دهد که چگونه شکل‌های گفتمانی مختلف، یک کارکرد روان‌شناختی مشترک (مدیریت اضطراب و ایجاد اطمینان) را محقق می‌سازند. به‌این‌ترتیب، مقاله حاضر نه تنها به دانش بنیادی در حوزه مطالعات دینی می‌افزاید، بلکه چارچوبی نوآورانه برای پژوهش‌های آتی در حوزه روان‌شناسی آیین و گردشگری معنوی فراهم می‌کند.

۲. جایگاه دعا در ادیان

دعا به‌عنوان یکی کهن‌ترین و جهان‌شمول‌ترین اشکال بیان دینی یک نقش محوری در ساحت ایمان و زندگی روزمره مؤنان ایفا می‌نماید. این پدیده چندبعدی در تقاطع الهیات، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و علوم اعصاب قرار داشته و مطالعه آن درک عمیق‌تری از ارتباط بین معنویت و سلامت روان به‌دست می‌دهد. معناشناسی دعا در اغلب موارد حول مفاهیم همگنی از درخواست و اجابت دور می‌زند (طریحی، ۱۳۹۱: ۱۳۷۵/۱). بر اساس فرهنگ لغت دهخدا (۱۳۷۷) دعا به‌معنای درخواست حاجت از خدا، درخواست حاجت از خداوند برای خود یا دیگری، خدای‌خوانی، تیغ و شمشیر و خدنگ تیر از تشبیهات اوست و با لفظ رسیدن و رساندن و رفتن مستعمل است.

در متون عبری این واژه هم‌ریشه آن تفیلا^{۴۲} به‌کار می‌رود که از فعل درخواست و داوری گرفته شده است. مفهوم دعا در اکثر ادیان توحیدی به‌معنای گفت‌وگو، درخواست یا ارتباط با موجودی متعالی است (کوئینگ^{۴۳}، ۲۰۱۲: ۲۷۸۷۳۰). دعا به‌طور کلی کنش کلامی یا غیرکلامی فرد (یا جمع) با یک خدا یا امر قدسی است. دعا هم‌زمان نقش معانی نمادین (معرفی رابطه با تقدس) و عملکردهای روانی (تسکین، معناگذاری و کنترل‌پنداری) را بر عهده دارد (همان، ۲۰۰۹: ۲۸۳). مطالعات کلاسیک دعا (پولوما و گالوپ^{۴۴}، ۱۹۹۱) و پژوهش‌های متأخر (لیرد و همکاران^{۴۵}، ۲۰۰۴) گونه‌های مختلفی از دعا را معرفی کرده‌اند:

- دعا‌های شکرگزاری: تمرکز بر سپاس از خدا و تقویت هیجانات مثبت.
- دعا‌های ستایش: بیان عظمت و محبت خدا، بدون درخواست شخصی.
- دعا‌های اعتراف: اقرار به خطا و طلب آمرزش.

۴۲. תפילה.

۴۳. Koenig

۴۴. Poloma & Gallup

۴۵. Laird et al.

• دعا‌های درخواستی: درخواست کمک یا حمایت در برابر خطر یا اضطراب.

• دعا‌های مراقبه‌ای یا تأملی: تمرکز درونی، سکوت و پیوند ذهنی با خدا.

متون مقدس و شعائر دینی ساختارها و الگوهای خاصی برای انواع دعای مذکور ارائه می‌کنند که هم تجربه فردی و هم هویت اجتماعی را شکل می‌دهد. یهودیت، مسیحیت و اسلام (به ترتیب ظهور) دعا را عمل محوری برای بازتولید رابطه انسان با خدا می‌دانند؛ یعنی در ادیان ابراهیمی دعا صرفاً یک درخواست فهرست‌وار نیست، بلکه سنگ بنای یک رابطه شخصی و زنده با خدا است.

دعا در یهودیت بخش جدایی‌ناپذیر از حیات دینی بوده و مجموعه‌ای غنی از متون دعایی در «سیدور»^{۴۶} (کتاب دعا) ثبت شده است. دعا در این دین به‌عنوان خدمت قلبی تعریف می‌شود که جایگزین قربانی‌های معبد شد. از جمله دعا‌های خاص می‌توان به تفیلات هَدِرِخ^{۴۷} اشاره کرد که هنگام سفر خوانده می‌شود تا فرد را از خطرهای اضطراب مسیر در امان دارد (میخال^{۴۸}؛ ۲۰۲۲: ۸۴). در این دعا، مؤمن ضمن طلب حفاظت الهی، حس اعتماد به یهوه را در شرایط نامطمئن تقویت می‌کند. به این ترتیب دعا نقشی دوگانه دارد: درخواست یاری بیرونی و ایجاد آرامش درونی. دونین^{۴۹} (۲۰۱۹) در کتاب «نحوه دعا کردن به‌عنوان یک یهودی» به‌طور کامل توضیح می‌دهد که دعا در یهودیت، یک وظیفه دینی روزانه و دارای ساختار مشخص بوده و هدف اصلی‌اش ستایش یهوه، سپاسگزاری و درخواست برای نیازهای فردی و جمعی است.

از منظر الگوی اسپیکینگ دعا‌های یهودیت اغلب جمعی و در چارچوب مناسک دینی و نیز فردی در موقعیت‌های خاص خوانده می‌شوند. موقعیت می‌تواند شامل کنیسه، خانه یا خود مسیر سفر باشد. لحن عموماً توأم با ستایش، تضرع و ابراز اعتماد است. قالب آن، متنی ساختاریافته و آیینی است که از کتاب دعا (سیدور) یا سنت شفاهی گرفته می‌شود.

در آموزه‌های عیسی مسیح دعا جایگاهی مرکزی داشته و «دعای ربّانی»^{۵۰} نمونه‌ای مهم از این دین مسیحیت است. این دعا هم درخواست روزی و آموزش را شامل می‌شود و هم براساس انجیل متی (۹/۶-۱۳) یا به تعبیر فرانس^{۵۱} (۲۰۰۷) سپردن اراده انسان به خدا. چنین ساختاری موجب می‌شود که دعا ابزاری برای تسلیم در برابر قدرت الهی تلقی گردد (مسترز و اسپیلمانز^{۵۲}؛ ۲۰۰۷: ۳۲۹). الهی‌دان برجسته فاستر^{۵۳} (۱۹۹۲) در کتاب خود «دعا: یافتن خانه حقیقی قلب» این فریضه را به‌عنوان سفر به سوی منزل راستین توصیف می‌کند. او انواع دعاها از دعای گفتگویی تا دعای مراقبه را به‌مثابه راه‌هایی برای تجربه حضور خدا و تحول درونی معرفی می‌کند.

از منظر الگوی اسپیکینگ دعا در مسیحیت هم در جمع (مراسم کلیسایی) و هم در خلوت فردی انجام می‌پذیرد. موقعیت آن می‌تواند کلیسا، منزل یا هر مکانی باشد که فرد در آن حضور دارد. لحن غالباً صمیمانه، تسلیم‌آمیز و گفتگو محور است. قالب آن نیز طیف وسیعی از متون ثابت (مانند دعای ربّانی) تا دعا‌های بدیهه و شخصی را در بر می‌گیرد.

۴۶. ۶۶۶۵

۴۷. Tefilat HaDerech

۴۸. Michal

۴۹. Donin

۵۰. The Lord's Prayer

۵۱. France

۵۲. Masters & Spielmans

۵۳. Foster

در اسلام، دعا نشانه بندگی مطلق، رابطه مستقیم بنده با الله و یکی از مهم‌ترین وسایل تقرب است. قرآن دعا را نشانه ایمان و فروتنی می‌داند (غافر: ۶۰). غزالی^{۵۴} (۱۹۵۳) به‌عنوان یکی از بزرگترین متکلمان بر این نکته تأکید دارد که دعا هم یک عمل عبادی است و هم حالتی قلبی از توکل (واگذاری امور به الله) که به آرامش عمیق منجر می‌شود (غزالی، ۱۹۵۳: ۵۲). در سنت نبوی هم مجموعه‌ای از دعا‌های موقعیتی، از جمله دعای سفر، نقل شده است که دعا در این چارچوب نه تنها ابزاری برای طلب حمایت، بلکه عاملی برای تثبیت ایمان و آرامش قلبی است (مؤسسه یقین^{۵۵}، ۲۰۲۰).

از منظر الگوی اسپیکینگ دعا در اسلام ماهیتی اساساً فردی دارد، اما جلوه‌های جمعی نیز در قنوت نماز یا مناسبت‌ها دیده می‌شود. موقعیت خوانش آن نامحدود است و هر مکان و زمانی را در بر می‌گیرد، با تأکید بر زمان‌ها و مکان‌های ویژه‌ای مانند پس از نماز یا هنگام سفر. لحن آن، توأم با خشوع، حاجت‌خواهی و توکل است. قالب آن نیز شامل دعا‌های مأثور از قرآن و سنت (مانند ادعیه سفر)، اذکار و نیز مناجات‌های شخصی می‌شود.

۳. یافته‌ها

مفهوم سفر یکی از عناصر بنیادین در سنت‌های دینی است و اغلب به‌عنوان استعاره‌ای برای وضعیت وجودی انسان در جهان فهم می‌شود. سفر چون همراه با عدم قطعیت است، تبدیل به عرصه اصلی تجربه ایمان می‌شود. درک سفر در این سنت‌ها کمک می‌کند بفهمیم: نقش خدا در این مسیر چگونه تجربه می‌شود و دعا و نیایش چه کارکردی در آرام‌سازی و هویت‌بخشی فردی و جمعی دارند؛ بنابراین، «الهیات سفر» نه یک موضوع حاشیه‌ای، بلکه یکی از میدان‌های مهم فهم رابطه انسان و خداست. در این بخش، ابتدا دعای سفر مخصوص سه دین از ادیان ابراهیمی معرفی و تحلیل شده و در نهایت این سه دعا با یکدیگر داخل یک جدول مقایسه شده‌اند.

۳-۱. دعای سفر در یهودیت

در دین یهودیت و عهد عتیق چندین دعا وجود دارد که مربوط به مسافرت می‌شوند. مثل مزمو ۱۲۱ و امثال سلیمان ۳، اما تنها یک دعا کاملاً مربوط سفر است که تَفِیلات هَدِرَخ یا دعای راه نام دارد؛ همه این دعاها به عهد جدید هم منتقل شده‌اند. تَفِیلات هَدِرَخ یکی از دعا‌های کهن است که ریشه آن به دوره تلمودی بازمی‌گردد (سوکولوف^{۵۶}، ۲۰۲۰) و امروزه نیز پیش از آغاز سفر خوانده می‌شود.

متن دعای تَفِیلات هَدِرَخ: «ای خداوند، خدای ما و خدای پدران ما، باشد که اراده تو چنین باشد که ما را به سلامتی روانه کنی، گام‌های ما را به سوی آرامش هدایت نمایی، ما را در مسیر به سوی صلح راهبری کنی، ما را در آرامش نگاه داری، و ما را به مقصد دلخواه‌مان برای زندگی، شادی و آرامش برسانی. (اگر قصد بازگشت فوری داریم، می‌گوییم: «و ما را به سلامتی بازگردان.») ما را از دست هر دشمن و کمین‌گر، راهزن و حیوانات خطرناک در مسیر نجات ده، و از هر گونه بلا و مصیبت که بر جهان فرود می‌آید، محفوظ بدار. ما را در نظر تو و در نظر همه کسانی که ما را می‌بینند، به لطف، رحمت و مهربانی بیارای، زیرا تو خدایی هستی که دعا و نیایش را می‌شنوی. مبارک هستی تو، ای خداوند، شنونده دعاها. آمین» (وبگاه چاباد^{۵۷}، ۲۰۲۵).

* تحلیل بر اساس الگوی اسپیکینگ هایمز

- 54. Ghazālī
- 55. Yaqeen Institute
- 56. Sokoloff
- 57. Chabad

✓ S (زمینه)

- مکان: آغاز سفر، معمولاً هنگام خروج از شهر یا سوار شدن به وسیله سفر (در دوران قدیم هنگام ترک منزل یا اردوگاه).

- موقعیت: آیینی و جمعی؛ گاه به صورت فردی نیز خوانده می‌شود.

- فضای عاطفی: آمیخته به احترام، امید و اعتماد.

- صحنه گفتار: لحظه انتقال (میان مبدأ و مقصد): زمانی مقدس و حساس که دعا امنیت روانی ایجاد می‌کند.

✓ P (شرکت کنندگان در گفتار)

- گوینده: فرد یا گروه مسافران.

- مخاطب اصلی: خداوند (پهوه).

- مخاطبان ضمنی: هم‌سفران، شنوندگان یا جامعه‌ای که دعا را به‌طور سنتی می‌شناسند و تأیید می‌کنند («آمین» در

پایان نشانه مشارکت جمع است).

✓ E (اهداف و نتایج ارتباط)

- هدف اولیه: طلب حمایت و حفاظت الهی در طول سفر.

- هدف ثانویه: ایجاد آرامش روانی، اعتماد و احساس اتصال با خدا.

- نتیجه مورد انتظار: ایمنی، بازگشت سالم، و تجربه حضور خدا در مسیر زندگی.

✓ A (دنباله و ساختار گفتار)

- اعلام نیاز احترام‌آمیز: «ای خداوند، خدای ما و خدای پدران ما...»

- درخواست هدایت: «مارا در مسیر به سوی صلح راهبری کنی»

- درخواست بازگشت سالم: «مارا به سلامتی بازگردان»

- حفاظت: «مارا از دست هر دشمن و کمین‌گر، راهزن و حیوانات خطرناک در مسیر نجات ده»

- برکت و لطف: «به لطف، رحمت و مهربانی بیارای»

- پایان جمعی: «آمین».

✓ K (لحن و روش اجرا)

- لحن: متواضعانه، ملایم و مؤمنانه.

- حالت عاطفی: آمیخته به امید، ترس از خطر و اطمینان به لطف خدا.

- زیرلحن فرهنگی: درک سفر به‌عنوان تجربه‌ای روحانی و وابسته به مشیت الهی.

✓ I (مجارى و گداهای ارتباطی)

- کانال: شفاهی؛ دعا معمولاً با صدای بلند یا زمزمه‌وار خوانده می‌شود.

- زبان: عبری عبادی (لشون‌ها-کودش)، با ساختارهای سنتی دعا.

- سبک: رسمی و آیینی، اما دارای گرمای عاطفی شخصی.

✓ N (هنجارها و قواعد)

- هنجار رفتاری: خواندن دعا با احترام، معمولاً در حالت ایستاده یا نشسته با تمرکز.

- هنجار تفسیری: دعا نباید صرفاً به عنوان ورد تلقی شود، بلکه بیان اعتماد و توکل به خداست.
- هنجار اجتماعی: نشان دهنده اهمیت سفر ایمن در فرهنگ یهودی و باور به حضور خدا در همه مسیرها.
- ✓ G (قالب گفتار)
- نوع گفتار: دعای آیینی.
- زیرگونه: دعای سفر، دعا برای حفاظت الهی در موقعیت گذار.

۲-۳. دعای سفر در مسیحیت

در کتب مخصوص مسیحیان دعایی که برای زمان سفر توصیه شده باشد، وجود ندارد، اما گفتاری آیینی با نام لوقا فصل ۱۰ وجود دارد که قابل ربط دادن به این موضوع است. سفر در این دعا نه تصمیم فردی، بلکه دعوت از سوی خداست (مارشال^{۵۸}، ۱۹۷۸).

متن گفتار: «آن گاه، عیسی خداوند هفتاد نفر دیگر را تعیین کرد و ایشان را دو به دو به شهرها و نقاطی که خود عازم آن بود، فرستاد (۱)، و به آن‌ها فرمود: «محصول بسیار است، اما کارگر کم؛ پس از صاحب محصول درخواست کنید تا برای جمع آوری محصول، کارگران بیشتری بفرستد (۲). بروید و فراموش نکنید که من شما را همچون بره‌ها به میان گرگ‌ها می‌فرستم (۳). با خود نه پول بردارید، نه کوله‌بار و نه حتی یک جفت کفش اضافی. در بین راه نیز برای سلام و احوال‌پرسی وقت تلف نکنید (۴). ۵ «وارد هر خانه‌ای که شدید، قبل از هر چیز بگویید: برکت بر این خانه باشد (۵). اگر کسی در آن‌جا لیاقت برکت را داشته باشد، برکت شامل حالش می‌شود و اگر لیاقت نداشته باشد، برکت به خود شما برمی‌گردد (۶). پس در همان خانه بمانید و از خانه به خانه‌ای دیگر نقل مکان نکنید. هر چه به شما می‌دهند، بخورید و بنوشید، زیرا کارگر مستحق مزد خویش است! (۷) «وقتی وارد شهری شدید و از شما استقبال کردند، هر چه پیش شما بگذارند، بخورید (۸)، و بیماران آنجا را شفا دهید و به ایشان بگویید: ملکوت خدا به شما نزدیک شده است (۹). ۱۰ «اما اگر شهری شما را نپذیرفت، به کوچه‌های آن بروید... (۱۰)» (یوورژن^{۵۹}، ۲۰۲۶).

* تحلیل بر اساس الگوی اسپیکینگ هایمز

✓ S (زمینه)

- مکان: در میان جمع شاگردان در جلیل یا یکی از شهرهای اطراف، پیش از آغاز مأموریت سفر تبلیغی.
- زمان: لحظه آیینی «اعزام»؛ موقعیتی مقدس که در آن، عیسی شاگردان را برای سفر خدمت می‌فرستد.
- فضای عاطفی: ترکیبی از جدیت، ایمان، اعتماد و مأموریت مقدس.
- فضای فرهنگی: مطابق سنت پیامبران، سفر با دعا و فرمان الهی آغاز می‌شود؛ حرکت به سوی خدمت، با تکیه بر

حمایت خدا.

✓ P (شرکت کنندگان در گفتار)

- گوینده: عیسی مسیح به عنوان مرشد و فرستاده الهی.
- مخاطبان اصلی: هفتاد شاگرد (پیرامونیان و پیروان عیسی).
- مخاطب ضمنی: خداوند (صاحب درو)، که از او باید نیروی تازه طلبید.

- دیگران: جامعه مؤمنان و مردم شهرهایی که قرار است پیام را دریافت کنند.
- ✓ E (اهداف و نتایج ارتباط)
- هدف اصلی: آماده‌سازی شاگردان برای سفر تبلیغی و مأموریت الهی.
- هدف ثانویه: ایجاد اعتماد، هشدار در برابر سختی‌ها، و آگاهی از ماهیت روحانی مأموریت.
- نتیجه مورد انتظار: شاگردان با ایمان و اتکاء به خدا حرکت کنند. نه با ترس یا وابستگی مادی.
- ✓ A (دنباله و ساختار گفتار)
- اعلام مأموریت: «او هفتاد نفر دیگر را برگماشت و دو به دو فرستاد...»
- توصیف وضعیت: «درو بسیار است، اما کارگر اندک...»
- دعوت به دعا: «از صاحب درو درخواست کنید...»
- فرمان حرکت: «بروید!»
- هشدار و تشبیه: «شما را مانند بره‌ها در میان گرگان می‌فرستم.»
- ✓ K (لحن و روش اجرا)
- لحن: جدی، مأموریتی، درعین حال محبت‌آمیز و پر از اقتدار.
- حالت عاطفی: ترکیب مسئولیت، خطر، و اعتماد به حفاظت الهی.
- زیرلحن فرهنگی: زبان پیامبرانه، تأکید بر رسالت الهی، نه سفر عادی.
- ✓ I (مجازی و گندهای ارتباطی)
- نوع گفتار: گفتار شفاهی آیینی، فرمان و توصیه.
- سبک زبانی: استعاری و تمثیلی (درو/بره‌ها/گرگان).
- کانال ارتباط: گفتار حضوری در جمع، ممکن است بعدها به صورت مکتوب حفظ شده باشد.
- ✓ N (هنجارها و قواعد)
- هنجار رفتاری: اطاعت، ایمان و فروتنی در برابر فرمان عیسی.
- هنجار تفسیری: گفتار را باید هم‌زمان به عنوان فرمان عملی و آموزش روحانی درک کرد.
- هنجار فرهنگی: سفر تبلیغی با اتکا به خدا، نه با تکیه بر دارایی‌های مادی یا امنیت ظاهری.
- ✓ G (قالب گفتار)
- نوع گفتار: گفتار آیینی اعزام.
- زیرگونه: گفتار دینی با عناصر دعایی و آموزشی.

۳-۳. دعای سفر در اسلام

توصیه‌های زیادی از جانب بزرگان دین در مورد خواندن بعضی سوره‌های قرآن و اذکار هنگام آغاز سفر شده است، اما تنها در ادامه یک دعا که با نام دعای سفر در کتب دینی وجود دارد، مورد بررسی قرار گرفته است. این دعا نسبت به سایر دعا‌های موجود در این اسلام مشهورتر است.

متن دعا:

{اللهم انی استودعک الیوم نفسی و اهلی و مالی و ولدی و من کان منی بسبیل، الشاهد منهم و الغایب، اللهم احفظنا بحفظ الایمان، و احفظ علینا، اللهم اجمعنا فی رحمتک، و لا تسلبنا فضلک، انا الیک راغبون، اللهم انا نعوذ بک من و عناء السفر، و کابه المنقلب، و سوء المنظر فی الاهل و المال و الولد فی الدنیا و الاخره، اللهم انی اتوجه الیک هذا التوجه طلباً لمرضااتک، و تقرباً الیک، اللهم فبلغنی ما اومله و ارجوه فیک و فی اولیایک یا ارحم الراحمین} (قمی و افشاری زنجانی، ۱۹۹۰).

پروردگارا، اکنون خودم، اقوام و خانواده‌ام، مال و فرزندانم و هرکه را به‌شیوه‌ای از خانواده و دوستان من است، حاضر و غایبان را به تو می‌سپارم. خدایا ما را به حفظ ایمان در هر جا و مکان حافظ باش و از ما محافظت فرما. خدایا ما را مورد حمایت و رحمت خودت قرار بده و فضلت را هرگز از ما نگیر. قطعاً همه ما فقط و فقط به سوی تو راغب و مشتاقیم. خدایا به تو پناه می‌برم از رنج سفر، و اندوه بازگشت، و بدی دیدار در خاندان و مال و فرزند در دنیا و آخرت. خدایا به تو روی می‌آورم که در این روی آوردن، می‌خواهم به سوی تو تقرب گزینم و خشنودی و رضایت را می‌خواهم؛ پس مرا به آنچه از تو و اولیایت آرزو می‌کنم و امید دارم برسان، ای مهربان‌ترین مهربانان.

* تحلیل براساس الگوی اسپیکینگ هایمز

✓ S (زمینه)

- مکان: این دعا معمولاً در آغاز سفر یا هنگام وداع و سپردن عزیزان به خدا خوانده می‌شود.
- زمان: لحظه آمادگی برای رفتن یا تغییر موقعیت (سفر، هجرت، وداع).
- فضای فرهنگی و عاطفی: درونی و معنوی، همراه با آرامش، تضرع و اعتماد. برآمده از سنت دینی اسلامی عرفانی، جایی که دعا زبان رابطه شخص با خداست.
- ✓ P (شرکت کنندگان در گفتار)
- گوینده: فرد مؤمن، نیایش‌گر یا مسافر.
- مخاطب اصلی: خداوند (پروردگار).
- مخاطبان ضمنی: خود دعاگو، خانواده، شنندگان احتمالی (اگر دعا جمعی باشد)، و جامعه ایمانی که ارزش دعا را می‌شناسد.

✓ E (اهداف و نتایج ارتباط)

- هدف اصلی: سپردن خود و خانواده به خدا، طلب حمایت، حفاظت و رحمت الهی.
- هدف ثانویه: ایجاد آرامش روانی و احساس نزدیکی به خدا.
- نتیجه ارتباطی: تقویت ایمان و توکل در موقعیت اضطراب‌آور یا حساس (سفر، فراق، نگرانی).
- ✓ A (دنباله و ساختار گفتار)
- سپردن خود و عزیزان به خدا: «اکنون خودم، خانواده‌ام، مال و فرزندانم را به تو می‌سپارم...»
- درخواست حفاظت و ایمان: «ما را به حفظ ایمان در هر جا و مکان حافظ باش...»

- درخواست حمایت و فضل: «ما را مورد حمایت و رحمت خود قرار بده و فضلت را هرگز از ما نگیر.»
- بیان تعلق کامل و اشتیاق روحی: «همه ما فقط و فقط به سوی تو راغب و مشتاقیم.»
- پناه بردن از خطرات و آفات: «به تو پناه می‌برم از رنج سفر و اندوه بازگشت...»
- درخواست قرب الهی و رضایت خدا: «به سوی تو روی می‌آورم تا رضایتت را بجویم؛ مرا به آرزوهایم برسان، ای مهربان‌ترین مهربانان.»

✓ K (لحن و روش اجرا)

- لحن: مؤدبانه، تضرع‌آمیز، صمیمی و صادقانه.
- حالت روانی: آمیخته به عشق، امید، نیاز، و احساس وابستگی کامل به خدا.
- زیرلحن فرهنگی: اعتماد عرفانی و باور به حضور دائمی خدا در همه احوال.

✓ I (مجارى و گداهای ارتباطی)

- نوع گفتار: نیایش و دعا، عربی عبادی با ترجمه و بازتفسیر فارسی.
- شیوة بیان: شفاهی (در حالت دعا یا تلاوت)، گاه نوشتاری برای ذکر شخصی.
- سبک: شاعرانه و احساسی، با ریتم معنوی و واژگان احترام‌آمیز (پروردگارا، خدايا).

✓ N (هنجارها و قواعد)

- هنجار رفتاری: دعا با احترام، توجه قلبی و تمرکز خواننده می‌شود.
- هنجار تفسیری: هدف دعا صرفاً گفتار زبانی نیست، بلکه نوعی تسلیم و ارتباط روحی با خداست.
- هنجار اجتماعی: دعا ارزش معنوی دارد و نشانة ایمان، محبت به خانواده و اعتماد به خداوند است.

G (قالب گفتار)

- نوع گفتار: دعای فردی.
- زیرگونه: دعای سفر و وداع با مضمون توکل و تقرب.

خلاصه تحلیلی سه دعای مذکور در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۲. خلاصه تحلیل اسپیکینگ دل‌هایمزد ادعیه سفر ادیان ابراهیمی

عنصر	لوقا ۱۰	تقیلات هدرخ	دعای سفر اسلام
زمینه (S)	سفر تبلیغی و خطرناک.	دعای رسمی و آیینی پیش از سفر، برای درخواست حفاظت و رسیدن به مقصد.	موقعیت معنوی سپردن خود و عزیزان، نه الزاماً سفر. اما قابل استفاده هنگام حرکت، نگرانی یا آغاز مسیر.
مقایسه	لوقا بیشتر دستور و مأموریت، هدرخ دعای رسمی سفر و دعای اسلامی نیایش شخصی پناه بردن است.		
شرکت کنندگان (P)	گوینده: عیسی، مخاطب: شاگردان (و ضمنی خدا)؛ نقش جمعیت: اعزام‌شدن بااطمینان.	گوینده: مسافر یا گروه، مخاطب: خدا، نقش جمعیت: آمین گفتن.	گوینده: فرد مؤمن، مخاطب: خدا، نقش جمعیت: خانواده و عزیزان به‌عنوان محتوای دعا.
مقایسه	لوقا گفتار رهبری و مأموریت، هدرخ: نیایش جمعی آیینی و دعای اسلامی نوعی نیایش فردی، عاطفی و خانوادگی است.		
اهداف (E)	آماده کردن شاگردان برای مأموریت و	درخواست حفاظت، نجات از خطر و	سپردن جان و ایمان خانواده، طلب

مقایسه	لوقا: هدف عملی + روحانی، هدرخ: حفاظت فیزیکی + سلامت معنوی، دعای اسلامی: حفاظت وجودی + تقرب معنوی.	رسیدن سلامت به مقصد.	رحمت، تقرب و حمایت معنوی.
ساختر گفتار (A)	۱. انتخاب افراد ۲. اعلام کمبود کارگران ۳. دعوت به دعا ۴. فرمان حرکت ۵. هشدار درباره تهدیدها	۱. اعلام نیاز احترام آمیز ۲. درخواست هدایت ۳. درخواست بازگشت سالم ۴. حفاظت ۵. برکت و لطف ۶. پایان جمعی	۱. سپردن خود و عزیزان ۲. درخواست حفظ ایمان ۳. طلب رحمت و حمایت ۴. استعاذه از رنج و بدی ۵. طلب تقرب و رضایت الهی
مقایسه	ساختر لوقا: اعلا- دعا- خرمان- هشدار، ساختر تفیلات: درخواست- حفاظت- برکت یافتن	پایان جمعی، ساختر دعای اسلامی: توسل- حفاظت- طلب- استعاذه- تقرب.	
لحن (K)	جدی، پیامبرانه، آمرانه و همراه با هشدار.	رسمی، آیینی و فروتنانه.	عاطفی، عاشقانه، صمیمی و توکلی.
مقایسه	لوقا مثل گفتار یک رهبر به نیروهایش، هدرخ مثل نیایش رسمی یک جامعه و دعای اسلامی مثل نجوا و رازگویی با خدا.		
مجاری و گدهای ارتباطی (I) و مقایسه	استعاره ای (بره/گرگ)، تعلیمی و پیامبرانه.	ثابت، سنتی با ساختر دقیق.	احساسی، عرفانی، شخصی، با اشاره به رحمت و محبت.
هنجارها (N) و مقایسه	اطاعت و پذیرش مأموریت الهی حتی با خطر.	نیازمند دعا، حفاظت، و همکاری جمعی.	نیازمند سپردن امور به خدا و تقرب معنوی.
قالب گفتار (G) و مقایسه	گفتار اعزام + دعا	دعای سفر رسمی و آیینی	نیایش شخصی/عرفانی

منبع: نگارنده پژوهش.

بر اساس تفسیر تطبیقی نهایی جدول ۲، این سه متن هرچند همگی با مفاهیم حرکت و سفر گره خورده‌اند، نمایان گر سه نگاه متفاوت به رابطه انسان و خدا در موقعیت خطر و عدم قطعیت هستند. در سنت مسیحی (لوقا ۱۰)، سفر یک «مأموریت» است. دعا در اینجا نه یک آیین مستقل که بخشی از یک گفتار فرمان دهنده است. عیسی شاگردان را نه فقط برای رفتن که برای «تغییر دادن» می‌فرستد. خطر (گرگ‌ها) بخشی از متن سفر است و دعا به عنوان آماده سازی روحی برای رویارویی با آن عمل می‌کند.

در سنت یهودی (تفیلات هدرخ)، سفر یک «گذار» است که نیازمند آیین و حفاظت جمعی است. دعا ساختاری ثابت و رسمی دارد و گوینده با جماعت همراه می‌شود. تأکید بر حفاظت فیزیکی (بازگشت سالم) و برکت در طول مسیر است. این دعا انسان را در شبکه‌ای از سنت و اجتماع نگه می‌دارد و او را از خطر تنهایی در راه می‌رهاند. در سنت اسلامی هم دعای سفر بیشتر یک نیایش وجودی است. سفر، فرصتی برای یادآوری وابستگی مطلق به خدا می‌شود. زبان دعا شخصی و عاطفی است و بر سپردن خود و عزیزان تأکید دارد. در اینجا، هدف فراتر از حفاظت فیزیکی، حفظ ایمان و تقرب است. سفر نه یک مأموریت و نه یک آیین صرف که بستری برای گفت‌وگوی صمیمانه با خدا تلقی می‌شود.

در یک نگاه کلان لوقا ۱۰ به ما می‌آموزد که سفر می‌تواند رسالت باشد؛ تفیلات هدرخ یادآور می‌شود که سفر نیازمند آیین و همراهی جمعی است و دعای اسلامی نشان می‌دهد که سفر می‌تواند به عرفانی شخصی تبدیل شود. هر سه، با وجود تفاوت‌های ساختاری و زبانی، در یک نقطه مشترک‌اند: انسان در راه، بدون یاد خدا تنهاست.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با رویکرد تحلیلی-تفسیری و با تکیه بر الگوی اسپیکینگ دل هایمز سه متن نیایشی از سه سنت دینی ابراهیمی را با محور ادعیه سفر بررسی نمود. درحالی که مطالعات پیشین مانند کاوه (۱۴۰۱) خلفیات و باغبانی آرائی (۱۴۰۱) شباهت‌ها و تفاوت‌های فلسفی و الهیاتی دعا را در ادیان ابراهیمی نشان داده بودند و مطالعاتی چون مصطفی (۲۰۲۳) صرفاً بر ترویج و پیامدهای روان‌شناختی دعای سفر تأکید داشتند، این پژوهش با انتخاب چارچوب تحلیل گفتمان اسپیکینگ دل هایمز، خلأ روش‌شناختی آشکاری را پر کرده است. این چارچوب امکان تحلیل ساختاریافته ابعادی مانند مشارکت کنندگان (فردی/جمعی)، اهداف، لحن و هنجارهای اجرای هر دعا را فراهم نمود؛ نوآوری که تنها در کار احمدی قندک و افصلی (۱۴۰۳) به شکل غیرتطبیقی دیده شده بود.

براساس یافته‌ها گفتار آیینی لوقا ۱۰ دین مسیحیت، دعای سفر یهودی و یک دعای سفر اسلامی مورد بررسی قرار گرفت. تحلیل‌ها نشان داد که هرچند این سه متن در بسترهای تاریخی و الهیاتی متفاوتی شکل گرفته‌اند، اما همگی سفر را عرصه‌ای برای تجربه ضعف انسان و اتکا به حضور و حمایت الهی می‌دانند: عبور از ناپایداری سفر با پناه‌بردن به حفاظت خدا؛ باوجوداین، تفاوت‌های در تلقی از ماهیت سفر، نوع خطر، مفهوم حفاظت الهی، و غایت معنوی در این ادعیه مشاهده می‌شود. در دعای تفیلات هدرخ از خدا درخواست می‌شود که مسافر را از هر خطر، سانحه و دشمن محافظت کند، زیرا سفر از سفر یهودیان در دوران باستان با بی‌قانونی، خطر دزدان، حیوانات وحشی و ناامنی همراه بود. فهم یهودیت از سفر، جمعی و جماعت‌محور است؛ این امر در نحوه پایان یافتن دعا با «آمین» جمعی نمایان می‌شود. در لوقا ۱۰ عیسی هفتاد شاگرد را دوبه‌دو به شهرهایی می‌فرستد که او قصد رفتن به آن‌ها را دارد. این سفر حرکتی مأموریتی است. قصد سفر در این متن به‌صورت مستقیم بیان نمی‌شود، اما فرستادن خود حاوی ضمانت همراهی خداست. عیسی شاگردان را «بره‌ها در میان گرگان» می‌خواند که استعاره‌ای است از تهدیدهای اجتماعی و معنوی. سفر در این دعا نه تصمیم فردی، بلکه دعوت از سوی خداست. دعای اسلامی سفر برخلاف دو متن پیشین دعا یا گفتار آیینی رسمی نیست، بلکه یک نیایش شخصی با ریشه‌های عرفانی است. سفر در این دعا از حرکت مکانی فراتر رفته و به استعاره‌ای از زیستن در جهان تبدیل می‌شود. نه‌تنها مسافر بلکه خانواده، ایمان، مال و فرزندان به خدا سپرده می‌شوند. این گسترش، سفر را به‌صورت سپردگی کامل به خدا درمی‌آورد. زبان این دعا سرشار از مفاهیم محبت، حمایت و مهربانی است. درکل، در یهودیت سفر صحنه آسیب‌پذیری انسان و حفاظت خداوند است، سفر در مسیحیت نخستین عرصه مشارکت در مأموریت الهی است و در سنت عرفانی توحیدی فارسی، سفر راهی برای سپردن زندگی و نزدیک شدن به خدا.

❖ کاربردهای نتایج این پژوهش:

- نتایج این مطالعه می‌تواند مبنای طراحی آیین‌های سفر و مناسک بدرقه جمعی شود، همانند آیین‌های بدرقه جمعی در موقعیت‌های پرخطر.
- فهم اینکه ادیان چگونه با اضطراب سفر، ناامنی راه و ناشناختگی آینده مواجه شده‌اند، می‌تواند در روان‌شناسی سفر و سلامت روان مفید باشد.
- کمک خواهد نمود که آماده‌سازی برای شروع سفر را نه‌تنها یک حرکت، بلکه یک ساختار معنایی مشاهده نمود.
- این اشتراک‌ها و تفاوت‌های ادعیه می‌تواند به ساخت گفت‌وگوهای فرهنگی و الهیاتی کمک کنند.

- سایر پژوهشگران از این نتایج نیز ایده خواهند گرفت تا ساختارهای گفتمانی دعا، نیایش، مأموریت و دعا‌های سفری را در سایر ادیان نیز مقایسه کنند.

فهرست منابع

- قرآن کریم.
- احمدی قندک، ملکی و افضلی، فرشته. (۱۴۰۳). «کنش گفتار دعا در زبان عربی و فارسی بر پایه مدل دل هایمز (مطالعه موردی: متون داستانی)». مطالعات ادبیات تطبیقی. سال ۱۸، شماره ۷۲، صص ۲۱-۳۹.
- اشرفی، عباس. (۱۳۹۸). «دعا در قرآن و عهدین». سراج منیر. سال ۱۰، شماره ۳۷، صص ۳۱-۵۵.
- بشارتی، زهرا و کویینی، فرشته. (۱۴۰۳). «تحلیل تطبیقی اصول بهبود کیفیت زندگی در ادعیه قرآن، صحیفه سجادیه و روانشناسی مثبت‌گرا». دوفصلنامه دعاپژوهی، سال ۴، شماره ۷، ۱۹۳-۲۱۶.
- پیش‌قدم، رضا؛ ابراهیمی، شیما؛ شعیری، حمیدرضا و درخشان، علی. (۱۴۰۰). «معرفی زبان هیجان به‌عنوان حلقه مفقوده قوم‌نگاری ارتباط: مکمل الگوی SPEAKING هایمز». جستارهای زبانی. سال ۱۲، شماره ۱، صص ۱-۴۱.
- خلیفات، فاطمه و باغبانی‌آرانی، جواد. (۱۴۰۱). «بررسی تطبیقی ارکان دعا در قرآن و عهدین». فصل‌نامه معرفت ادیان. سال ۱۳، شماره ۳، صص ۷-۲۴.
- دهخدا، علی‌اکبر؛ شهیدی، سیدجعفر؛ عین، محمد و احمدی‌گیوی، حسن. (۱۳۷۷). لغت‌نامه. تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، روزنه.
- رحیمیان، سعید و شکرالله‌زاده، سودابه. (۱۳۹۱). «مفهوم خدا در دعا‌های کودکان غربی و شرقی (آمریکایی و ایرانی)». مجله فلسفه دین. سال ۹، شماره ۱۲، صص ۱۴۵-۱۶۶.
- شاد، میترا، راستین‌طرقی، امیر و فخار نوغانی، وحیده. (۱۴۰۴). «فواید و آثار مترتب بر دعا در فلسفه اسلامی معاصر». دوفصلنامه دعاپژوهی. سال ۵، شماره ۸، صص ۲۰-۳۷.
- طریحی، فخرالدین. (۱۳۷۵). مجمع‌البحرین. تحقیق سید احمد حسینی. تهران: کتاب‌فروشی مرتضوی.
- قمی، عباس و افشاری زنجانی، عبدالرحیم. (۱۹۹۰). مفاتیح الجنان. قم: الهادی.
- کاوه، محمد. (۱۴۰۱). «مفهوم و جایگاه دعا از نظر تلمود و جوادی‌آملی با تکیه بر تسنیم». پژوهش‌های اعتقادی کلامی. سال ۴، شماره ۱۲، ۲۸۵-۳۰۸.
- نجات‌نیا، منصوره؛ قبری، بخش‌علی و عدلی، محمدرضا. (۱۴۰۱). «تاریخچه تدوین و جایگاه کتاب دعای مشترک در مذهب پروتستان از مسیحیت و جایگاه و منزلت ادعیه و شعائر در دین اسلام». مبانی فقهی حقوق اسلامی. سال ۱۵، شماره ۲، صص ۲۲-۴۶.

- Chabad. (2025). Tefilat Haderech Text of the Travelers Prayer. Available at: https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/379130/jewish/Tefilat-Haderech-Text-of-the-Travelers-Prayer.htm
- Church, D. (2020). Bliss brain: The neuroscience of remodeling your brain for resilience, creativity, and joy. Hay House, Inc.
- Donin, H. H. (2019). To pray as a Jew: A guide to the prayer book and the synagogue service. Hachette UK.
- Ellison, C. G., Bradshaw, M., Flannelly, K. J., & Galek, K. C. (2014). Prayer, attachment to God, and symptoms of anxiety-related disorders among US adults. *Sociology of Religion*, 75(2), 208-233.
- Foster, R. J. (1992). Prayer: Finding the heart's true home. Michigan: Zondervan.
- France, R. T. (2007). The gospel of Matthew. Wm. B. Eerdmans Publishing.
- Ghazālī, A. H. M. (1953). The faith and practice of al-Ghazali. London: George Allen and Unwin Ltd.
- Hymes, D. (1967). Models of the interaction of language and social setting. *Journal of social issues*, 23(2), 8-28.
- Immink, G. (2016). The sense of God's presence in prayer. *HTS: Theological Studies*, 72(4), 1-7.
- Johnstone, B., & Marcellino, W. (2010). Dell Hymes and the ethnography of communication. *Sage handbook of sociolinguistics*, 57-66.

- Khalilzadeh, J., Kozak, M., & Del Chiappa, G. (2024). Tourism motivation: A complex adaptive system. *Journal of Destination Marketing & Management*, 31, 100861.
- Koenig, H. G. (2009) Research on religion, spirituality, and mental health: a review. *Can J Psychiatry*, 54(5), 283-291.
- Koenig, H. G. (2012). Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications. *International Scholarly Research Notices*, 2012(1), 278730.
- Laird, S. P., Snyder, C. R., Rapoff, M. A., & Green, S. (2004). Measuring Private Prayer: Development, Validation, and Clinical Application of the Multidimensional Prayer Inventory. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 14(4), 251-272.
- Marshall, I. H. (1978). *The gospel of Luke*. Wm. B. Eerdmans Publishing.
- Masters, K. S., & Spielmans, G. I. (2007). Prayer and health: Review, meta-analysis, and research agenda. *Journal of behavioral medicine*, 30(4), 329-338.
- Michal, G. (2022). Exploring Rabbinic approaches to the Psalms. *Old Testament Essays*, 35(1), 84-110.
- Mustafa, Z., Busu, M. M. A. A., Din, N. M. N., Junoh, N., Jusoh, N. M., & Yusuf, N. Prayer recital for traveling in obtaining blessings as worships and its relevance for risk reduction and safety protection. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 13(12), 1642-1648.
- Newberg, A., & Waldman, M. R. (2009). *How God changes your brain: Breakthrough findings from a leading neuroscientist*. Ballantine Books.
- Pargament, K. I. (2001). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. Guilford press.
- Poloma, M. M., & Gallup, G. H. (1991). *Varieties of Prayer: A Survey Report*. Philadelphia: Trinity Press International.
- Sokoloff, M. (2020). *A Dictionary of Jewish Babylonian Aramaic*, second edition. Bar-Ilan university press.
- Upenieks, L. (2023). Unpacking the relationship between prayer and anxiety: A consideration of prayer types and expectations in the United States. *Journal of religion and health*, 62(3), 1810-1831. <https://doi.org/10.1007/s10943-022-01708-0>
- Wong-McDonald, A., & Gorsuch, R. L. (2000). Surrender to God: An additional coping style? *Journal of Psychology and Theology*, 28(2), 149-161.
- Yaqeen Institute. (2020). *Prophetic Prayers for Relief and Protection*. Available at: <https://yaqeeninstitute.org/read/paper/duas-for-relief-and-protection>
- YouVersion. (2026). *مأموریت هفتاد شاگرد دیگر*. Available at: <https://www.bible.com/fa/bible/1619/LUK.10.PCB>

